

УДК 622.333.013.009.12

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УКРАЇНІ

Гнедков А. В.

Розглянуто положення України в міжнародному рейтингу конкурентоспроможності. Досліджено розвиток конкурентоспроможності в Україні. Проаналізована нормативно-правова база конкуренції.

Ключові слова: конкурентоспроможність, рейтинг, законодавство, концепція, держава, вугільна продукція, нормативно-правова база.

В наш час ринкова економіка обов'язково передбачає, що усі відносини між суб'єктами ринку відбуваються лише в умовах конкуренції. Конкуренція — економічний процес взаємодії і боротьби товаровиробників за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів, за отримання найбільших прибутків. Водночас — механізм стихійного регулювання виробництва в умовах вільних ринкових відносин. Розвиток світової економіки супроводжується посиленням міжнародної конкуренції.

Світова фінансова криза посилила конкурентну боротьбу не лише між підприємствами, але й між державами. Одним із головних завдань України, як і інших держав, є забезпечення конкурентоспроможності своєї економіки завдяки підвищенню продуктивності праці та утворення конкурентних переваг для національного виробника. За даними Міжнародного інституту розвитку менеджменту Україна опинилась на передостанньому, 56 місці у щорічному рейтингу конкурентоспроможності країн (табл.1) [1].

Таблиця 1

Рейтинг конкурентоспроможності країн 2009

Місце, 2009 рік	Місце, 2008 рік	Країна	Бал
1	1	США	100,000
2	2	Гонконг	98,146
3	3	Сінгапур	95,740
4	4	Швейцарія	94,163
5	5	Данія	91,741
6	6	Швеція	90,520
7	7	Австралія	88,934
8	8	Канада	88,708
9	9	Фінляндія	88,373
10	10	Нідерланди	87,758
...	...	...	...
49	47	Росія	52,770
...	...	...	...
56	54	Україна	40,421
57	55	Венесуела	39,060

Через занадто низьку конкурентоспроможність України постає проблема підвищення конкурентоспроможності вугільної галузі, як гаранта енергетичної безпеки нашої держави.

Над розвитком конкурентоспроможності в Україні активно працює багато науковців та фахівців. Так Жаліло Я. А. в своїй монографії особливу увагу приділяє формулюванню науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо комплексу заходів економічної політики [2]. Іванов Ю. Б. визначив сутність та поняття «конкурентної переваги» та його взаємозв'язки в системі категорій теорії конкуренції [3]. Павловська О. Д. досліджувала системну сутність, компоненти, фактори і пріоритети національної конкурентоспроможності [4]. Радченко В. В. та Пономаренко П. І. в своїй статті досліджують стан конкурентоспроможності вугільної галузі і пропонують два шляхи вирішення цієї проблеми: проведення санації та закриття неекономічних вугледобувних підприємств [5]. Але не

вирішенням залишається питання визначення законодавчої платформи для підвищення конкурентоспроможності вугільної продукції.

Ціллю статті є узагальнення нормативно-правової бази щодо розвитку конкурентоспроможності в Україні, яка сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вугільної продукції.

Для України конкуренція з іншими, більш економічно розвиненими, державами дається нелегко. Наша держава лише 18 років має незалежність. Перебуваючи в складі Радянського Союзу Україна, знаходилась в адміністративно-командному управлінні. Це не давало потрібного поштовху для вітчизняних промислових підприємств знаходити та розвивати власні конкурентні переваги, адже усі недоліки виробництва могли бути перекриті перевагами інших підприємств з інших галузей. Хаотичні роки перехідного періоду 1990-х викликали тяжкі наслідки для економіки країни, що призвело до корупції, зношеності інфраструктури, не дозволило завершити інституціональну реформу й реконструювати пострадянські підприємства, а також створило політичне середовище, що гальмує реформи, а не сприяє їхньому розвитку.

Перехід до ринкових відносин змінили економічну, інформаційну, інвестиційну та правову середовище функціонування підприємств [6]. Виникла проблема підвищення конкурентоспроможності національних підприємств з метою закріплення України на світовому ринку як промислової держави.

В Україні спроба підвищення конкурентоспроможності національної економіки було представлено в посланні Президента України до Верховної Ради «Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000—2004 р.» В цьому посланні наголошується, що Україні для довгострокового стабільного зростання потрібно розширення внутрішнього ринку та зміцнення конкурентоспроможності національної економіки. „Це завдання, — наголошував Президент України, — має реалізуватися через нову стратегію промислово-інноваційної політики, запровадження надійної системи енергозабезпечення та енергозбереження, перетворення аграрно-промислового комплексу в лідируючий сектор економіки, утвердження України як транзитної держави, розвиток інформативних систем” [7]. В подальшому розвиток конкурентоспроможності супроводжувався ще двома Посланнями Президента України до Верховної Ради:

- «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2001 році»;
- «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році».

В 2001 році в Посланні говорилось про необхідність підвищення рівня якості вітчизняних товарів до світових стандартів, а в 2002 році - відзначався факт зростання цінової конкурентоспроможності відносно зовнішньоекономічних партнерів України [7].

В нашій державі конкурентоспроможність має своє місце і в правовому полі. Взагалі-то в усьому світі конкурентне законодавство є доволі молодим. Найстарішим законом, що регулює відносини, пов'язані з конкурентоспроможністю, є американський закон Германа, який було прийнято в 1980 році. Але, як висловився О. Костусев «...у сучасному світі законодавче визначення правил економічної конкуренції належить до найбільш важливих важелів регулювання ринкової економіки. Свідчення цьому – свого роду «бум» конкурентного законодавства, що стався в останньому десятиріччі ХХ століття» [8].

За даними Організації Об'єднаних Націй, конкурентне законодавство вже існує майже в ста країнах світу. В Україні підтримка та розвиток конкурентоспроможності були пріоритетними з перших років незалежності. Першим Законом, який регулював конкурентне право був Закон „Про економічну самостійність Української РСР”, прийнятий в серпні 1990 року. Цей Закон сприяв розвитку добросовісної конкуренції та усуванню монополізму. На даний час конкурентоспроможність в Україні регулюється наступними законами (табл.2):

Для вугільної промисловості розвиток конкурентоспроможності не підтримується жодним законодавчим актом. Усі наведені вище нормативно-правові документи є загальними і не враховують особливості гірничої галузі. У 2008 році КМУ було ухвалено розпорядження №737-р від 14 травня 2008 року «Про схвалення Концепції реформування вугільної галузі». В цьому розпорядженні наведено аналіз розвитку вугільної галузі та її проблеми, мета Концепції та шляхи розв'язання проблем. Особлива увага приділяється вдосконаленню законодавчої бази для розвитку промисловості.

Нормативно-правова база конкурентоспроможності в Україні

Назва документу	Дата та номер документу	Назва закону (указу, розпорядження)	Короткий зміст
Закон УРСР	Від 7 .12. 1984р. № 8073-Х	Кодекс України про адміністративні правопорушення (витяг)	Регулюється зловживання монополюним становищем на ринку, не правомірні угоди між підприємцями, тощо
Витяг	28 .06. 1996р. № 254к/96-ВР	Конституція України	Описуються загальні засади та права, свободи та обов'язки людини і громадянина
Закон України	7 червня 1996р. № 236/96 – ВР.	Про захист від недобросовісної конкуренції	Закон визначає правові засади захисту господарюючих суб'єктів і споживачів від недобросовісної конкуренції. Спрямований на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших видів чесної конкуренції.
Закон України	від 20 .04. 2000 р. №1682-III	Про природні монополії	Закон визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій
Закон України	11 січня 2001р. № 2210-III	Про захист економічної конкуренції	Закон визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин.
Закон України	від 5 .04. 2001р. № 2341-III	Кримінальний кодекс України (витяг)	Закон контролює незаконне використання товарного знака та порушення антимонопольного законодавства
Закон України	від 24 квітня 2007 року N 985-V	Про антимонопольний комітет України	Антимонопольний комітет України є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності
Указ президента України	Від 19 11.2001р. № 1097/2001	Про основні напрями конкурентної політики на 2002-2004 роки	Указ постановлено з метою комплексного проведення економічних реформ, формування ефективного конкурентного середовища та утвердження соціально орієнтованої економіки
Розпорядження Антимонопольного комітету України	від 23 лютого 2001р. № 32-р.	Про Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України	Положення визначає основні завдання, компетенцію, повноваження та організаційні засади діяльності територіального відділення Антимонопольного комітету України.

Продовж табл. 2

Розпорядження Антимонопольного комітету України	від 25 грудня 2001р. № 182-р	Про Положення про порядок проведення перевірочного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції	Положення встановлює порядок проведення уповноваженими працівниками комітету планових і позапланових виїзних перевірок
Постанова Кабінету Міністрів України	Від 28 лютого 2002 року № 219	Про затвердження Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на узгоджені дії, концернтрацію суб'єктів господарювання	Надається дозвіл на узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання, що були заборонені Антимонопольним комітетом
Розпорядження Антимонопольного комітету України	19.04.1994р. № 5 (останні зміни та доп. 12 02. 2002 р. № 24-р)	Про затвердження Тимчасових правил розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України	Ці правила визначають окремі особливості порядку розгляду заяв, справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, в тому числі про захист від недобросовісної конкуренції.
Розпорядження Антимонопольного комітету України	Від 19 лютого 2002р. № 33-р	Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимоно-польного комітету України про попереднє отримання дозволу на концен-трацію суб'єктів господарювання	Положення встановлює порядок подання заяв до Анти-монопольного комітету України про попереднє отримання дозволу-лу Антимонопольного комітету України чи Адміністративної колегії Антимонопольного комітету України на концентрацію суб'єктів господарювання, а також їх розгляду та одержання висновків з питань концентрації суб'єктів господарювання
Розпорядження Антимонопольного комітету України	від 12 лютого 2002р. № 26-р.	Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання	Розглядаються дії, які привели або можуть привести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, надання попередніх висновків стосовно таких дій суб'єктів господарювання вимогам Закону України „Про захист економічної конкуренції”.
Розпорядження Антимонопольного комітету України	від 12 лютого 2002р. № 27-р.	Про затвердження Типових вимог до узгодження дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання	Типові вимоги розроблені відповідно до положень статті 11 Закону України „Про захист економічної конкуренції” і визначають вимоги до узгодження дій, уразі відповідності яким узгоджені дії дозволяються і не потребують згоди органів Антимонопольного комітету України відповідно до частини першої статті 10 Закону.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження можна стверджувати, що Україна як держава має великий та нерелізований потенціал, істотні економічні реформи будуть необхідні для подальшого збільшення конкурентоспроможності країни. До того ж законодавчою базою не визначено нормативно-правових аспектів розвитку конкурентоспроможності вугільної галузі і не надається тлумачення поняття «конкурентоспроможності» для вугільної продукції. Перед Урядом постає питання створення законодавчої бази для регулювання та подальшого розвитку конкурентоспроможності вугільної продукції.

Подальше дослідження буде спрямоване на визначення поняття «конкурентоспроможності вугільної продукції» та формування концепції управління конкурентоспроможністю продукції вугледобувних підприємств

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рейтинг конкурентоспроможності країн від IMD: [електронний ресурс] : RATE1 Перша рейтингова система. – Режим доступу: <http://www.rate1.com.ua/ua/ekonomika/virobnictvo/1404/>
2. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації/ Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилук, Я. В. Белінська та ін.; за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.
3. Иванов Ю. Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: моногр. / Ю. Б. Иванов, П. А. Орлов, О. Ю. Иванова – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 352 с.
4. Павловська О.Д. Конкурентоспроможність національних економік в умовах інвестиційної глобалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О.Д. Павловська. — К., 2004. — 18 с.
5. Радченко В. В. Пути повышения конкурентоспособности угольной отрасли / В. В. Радченко, П. И. Пономаренко, Д. В. Кабаченко // Уголь Украины. – 2005. – № 1. – С. 21-26.
6. Лифиц И. М. Теория и практика оценки конкурентоспособности товаров и услуг. / И. М. Лифиц – [2-е изд., доп. и испр.] – М.: Юрайт-М, 2001. – 224 с.
7. Шнипко. О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації : монографія / О. С. Шнипко . - К. : Наукова думка, 2003 . - 344 с.
8. Конкуренційне законодавство України: юридичний зб. – К.: Антимонопольний комітет України, 2002. – 297 с.